

MONOGRAFIES I RECERQUES

Estat de la qüestió i noves perspectives per a l'estudi de la Lliga Regionalista: l'exemple de la secció de Sabadell

Josep Lluís Martín i Berbois

HISTORIADOR

ABSTRACT

Aquest text se centra en l'ostracisme polític que va patir la Lliga Regionalista de Sabadell durant la Segona República, l'exili obligat d'alguns membres del partit a causa de la Guerra Civil, la col·laboració d'alguns d'ells a favor el bàndol nacional a París i Gènova i la seva posterior participació o no del règim franquista.

Paraules clau: Lliga Regionalista, Sabadell, catalanisme, Segona República, Guerra Civil, Franquisme.

ABSTRACT

This text is centred on the political ostracism underwent by La Lliga Regionalista of Sabadell during the Second Republic, the forced exile of some members of the party which started off due to the Civil War, the collaboration of some of them in support of the national side in Paris and Genoa and its later participation or not of the pro-Franco regime.

Key words: Lliga Regionalista, Sabdell, catalanism, Second Republic, Civil War, Francoism.

Aquest escrit pretén ser una síntesi de la investigació i la metodologia emprada en el meu treball de recerca i posterior Diploma d'Estudis Avançats, que va dur per nom *La Lliga Regionalista de Sabadell o l'ocàs d'un partit (1931-1945)* i que recentment

ha estat publicat per l'editorial Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Al llarg del text explicaré els diferents posicionaments polítics de la Lliga Regionalista/Catalana i dels seus membres des de la Segona República fins als primers anys del franquisme. Com ja veurem, l'interès de la Lliga local no recau només en l'àmbit local, sinó que la meua investigació pretén donar una nova visió de certs aspectes d'aquest partit; al mateix temps que vol ser un exemple per a futurs treballs sobre altres seccions d'arreu de Catalunya. Crec que només així tindrem una vertadera idea de la composició i del que significava aquest partit fora de la ciutat comtal.

L'estudi de la Lliga Regionalista

Al llarg dels seus trenta-sis anys d'existència la Lliga Regionalista va publicar o subvencionar diversos llibres sobre el pensament polític d'alguns dels seus líders i la seva obra de govern.¹ L'estudi del tema de la Lliga, com tants d'altres, va quedar aturat durant les gairebé quatre dècades del règim, el qual va obstaculitzar intencionadament qualsevol intent d'estudi que no anés en "sintonia" amb les investigacions històriques que es duïen a terme en aquella període. Durant aquests anys tan sols van aparèixer dues publicacions, una més que l'altra, relacionades amb la Lliga Regionalista. El primer llibre fou el del periodista i lligaire Modest Sabaté i Puig (1909-1996) i, el segon, el del jurista i polític Jordi Solé Tura, el qual no va estar exempt de polèmica.²

L'aparició d'una nova onada de joves historiadors i de revistes especialitzades en el camp de la història durant la dècada dels anys setanta

---

¹ L. REGIONALISTA, *Les Mancomunitats: antecedents, la mancomunitat catalana, lley de Mancomunitats*, Lliga Regionalista, Barcelona, 1912; *El pensamiento catalán ante el conflicto europeo: conferencias de los parlamentarios regionalistas, marzo, abril y mayo de 1915*, Barcelona, Domingo Casanovas, 1915. L. CATALANA, *Història d'una política: actuacions i documents de la lliga regionalista: 1901-1933*, Barcelona, Impremta Clarasó, 1933 i *El problema de l'ensenyament públic a Catalunya, des del punt de mira orgànic, financer, social, pedagògic i jurídic (Història d'una memorable sessió consistorial)*, Barcelona, 1933; *Un partit. Una política*, Barcelona, Tipografia Emporium, 1933, i *Dos anys d'actuació. Primera assemblea ordinària de Lliga Catalana*, Barcelona, Impremta Clarasó, 1935.

² M. SABATÉ, *Història de la Lliga*, Barcelona, Bruguera, 1969, i J. SOLÉ TURA, *Catalanisme i revolució burgesa: la síntesi de Prat de la Riba*, Barcelona, Edicions 62, 1967.

va permetre l'elaboració de noves recerques i publicacions. Malgrat la renovació historiogràfica, el tema de la Lliga Regionalista va quedar relegat per a “temps millors”, a excepció dels primerencs estudis realitzats pel politòleg Isidre Molas i els historiadors Borja de Riquer, Bernat Muniesa, Manuel Ferrer i Jordi Casassas.³

El pas del temps, les millores en el camp de l'arxivística, la major accessibilitat als arxius i la predisposició dels familiars a facilitar la documentació privada van fer que al final dels anys noranta i l'inici del nou segle revifés l'interès per la Lliga, fet que es va fer palès amb la publicació de nous treballs. Alguns d'aquests foren realitzats per Francesc Vilanova, Charles Ehrlich, Santiago Izquierdo, Josep Grau, Enric Ucelay-Da Cal i els mencionats Riquer i Casassas.⁴

---

³ I. MOLAS, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia* (2 vol.), Barcelona, Edicions 62, 1972. B. DE RIQUER, *La Lliga Regionalista: La burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*, Barcelona, Edicions 62, 1977. B. MUNIESA, *La burgesia catalana ante la II República española*, vol. I i II, Barcelona, Antrophos, 1985 i 1986. M. FERRER, *De la fundació de la Lliga Regionalista a la Primera Guerra Mundial. 1901-1918*, Barcelona, R. Dalmau, 1977. J. CASASSAS, «La configuració del sector “intel·lectual-professional” a la Catalunya de la Restauració (a propòsit de Jaume Bofill i Mates)», a *Recerques*, núm. 8, 1978, pàg. 103-131; *Jaume Bofill i Mates: 1878-1933. L'adscripció social i l'evolució política*, Barcelona, Curial, 1980; «Els quadres del regionalisme. L'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins al 1914», a *Recerques*, núm. 14, 1983, pàg. 7-32.

⁴ F. VILANOVA, *Ramon d'Abadal: entre la història i la política*, Lleida, Pagès Editors, 1996; «Franquismo y disidencias de derechas: entre la vigilancia y la represión en los campos regionalista y junista», a *Ayer*, núm. 43, 2001, pàg. 37-58; *Repressió política i coacció econòmica. Les responsabilitats polítiques de republicans i conservadors catalans a la postguerra (1939-1942)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, i «1939: La “falsa ruta” de los regionalistas catalanes», a *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, Historia Contemporánea*, t. 9, 1996, pàg. 189-205. C. EHRLICH, *Lliga Regionalista. Lliga Catalana. 1901-1936*, Barcelona, Institut Cambó, 2004. S. IZQUIERDO, *La primera victòria del catalanisme polític: el triomf electoral de la candidatura dels “quatre presidents” (1901)*, Barcelona, Pòrtic, 2002. J. GRAU, *La Lliga Regionalista i la llengua catalana, 1901-1924*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006. E. UCELAY-DA CAL, *El imperialismo catalán*, Barcelona, Edhasa, 2003; «Per un catalanisme “imperial”: la publicitat de la Lliga», a *L'Avenç*, núm. 277, 2003, pàg. 14-19. B. DE RIQUER, «Francesc Cambó: de la Dictadura a la República, o el fracàs del continuisme monàrquic», a *L'Avenç*, núm. 36, març 1981, pàg. 23-32; *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la Guerra Civil i el primer franquisme*, Vic,

En el cas de la historiografia sabadellenca, aquesta no ha estat tan prolífica com la catalana. Fins al moment tan sols disposem dels treballs, amb més o menys aprofundiment, dels historiadors Josep Antoni Pozo, Josep Maria Benaül i Martí Marín.⁵

L'estructura de la investigació

La parsimònia política, que no mostrà en el camp cultural, de la Lliga Regionalista durant la dictadura de Primo de Rivera va significar un desencert polític per part d'aquesta formació. Aquesta decisió, sumada a l'aparició d'un nou partit nacionalista, Esquerra Republicana de Catalunya, va suposar la pèrdua de l'hegemonia política de la Lliga a mans de la formació novella. Per a la Lliga aquest inesperat esdeveniment va comportar l'inici de la seva particular "travessa pel desert" per intentar reorganitzar-se i, al mateix temps, aturar la constant pèrdua de militants i d'electorat.

Respecte a la Lliga Regionalista de Sabadell, aquesta fou en tots els aspectes un calc del seu homònim de Barcelona, fins i tot en els resultats electorals; a excepció dels comicis a Corts constituents del 19 de novembre de 1933. Malgrat la millora dels resultats, la diferència amb la coalició d'esquerres encara va ser de dos mil vots.

La Lliga de Sabadell va desenvolupar diverses estratègies electorals per afrontar el domini polític de les formacions d'esquerres, però un dels grans inconvenients que la va condicionar al llarg de tots els comicis fou l'arribada d'una nova manera de fer política: la política de massa. Als lligaires sabadellencs els va resultar pràcticament impossible arribar a certs

---

Eumo Editorial, 1996; Francesc Cambó. *Entre la monarquia i la república (1930-1932)*, Barcelona, Editorial Base, 2007. F. CAMBÓ; J. CASASSAS (Estudi preliminar), *El catalanisme regeccionista*, Barcelona, La Magrana, 1990; E. PRAT DE LA RIBA; J. CASASSAS i P. MUNTAÑOLA (Estudi preliminar), *La nacionalitat catalana*, Barcelona, La Magrana, 1993.

⁵ J. A. POZO, «Notes per a l'estudi de la formació de la Lliga Regionalista a Sabadell. Antecedents i primeres actuacions», a *Arraona*, núm. 2, 1988, pàg. 61-74. J. M. BENAUL, «Una ciutat en la República: Sabadell, 1931-1936», a J. M. BENAUL, J. CALVET, L. CASALS, A. DOMINGO i J. A. POZO, *La República i la Guerra Civil. Sabadell 1931-1939*, Sabadell, Ajuntament de Sabadell, 1986, pàg. 13-70. M. MARÍN, *Els ajuntaments franquistes a Catalunya: política i administració municipal, 1938-1979*, Lleida, Pagès Editors, 2000.

estaments de la societat sabadellenca; en part, per “l’abandonament polític” vers alguns sectors socials com per exemple les classes mitjana i baixa.

Tanmateix, hom creu que hi hagué un altre factor que va fer que la formació catalanista local no aconseguís mai el seu propòsit de vèncer alguna elecció. Malgrat que a la meua recerca no he posat un èmfasi especial en aquest aspecte, espero poder fer-ho en properes investigacions; sí que he comprovat que un bon nombre dels candidats que presentaven les esquerres provenien o eren propietaris d’empreses del camp de la indústria tèxtil i la metal·lúrgica. Fins i tot, alguns formaven part de la classe benestant mitjana-baixa local i, per tant, disposaven de suficient capital per poder dedicar-se a la política o fer aportacions econòmiques que contribuïssin a donar l’impuls suficient a la candidatura pertinent.

Això ens mostra que havia d’existir una inversió més o menys substancial i fixa perquè aquestes formacions poguessin afrontar les eleccions en condicions iguals o similars que els partits de dretes, si no és difícil d’entendre que la Lliga Regionalista, en què la majoria dels membres provenien de les classes més benestants de la ciutat o eren participants de les entitats amb un major pes econòmic i social de Sabadell, no pogués obtenir cap victòria electoral en els comicis que es dugueren a terme entre 1931 i 1936.

Com ja he esmentat anteriorment, la Lliga local es comportava segons les directrius polítiques fixades des de la ciutat comtal; i en els esdeveniments de la proclamació de la República i l’aprovació de l’Estatut també va actuar de manera reticent davant aquests fets. En els fets del 6 d’octubre de 1934 es va mostrar contrària als esdeveniments succeïts.⁶ En aquesta ocasió, els lligaires es van beneficiar de la supressió de la Generalitat, amb l’obtenció de diferents càrrecs en el Govern català i a l’Administració municipal, a causa de la destitució fulminant de tots els membres d’esquerres que formaven part d’algun estament polític.

En aquest mateix àmbit també he fet una atenció especial a un altre tema poc tractat: la participació i la funció de la dona en les formacions polítiques i, sobretot, la raó per la qual les dones catalanes no participaren en els comicis de 1932. Tot i que hi ha hagut historiadors, com Pablo

---

⁶ Vegeu: J. COSTA I DEU i M. SABATÉ, *La nit del 6 d’octubre a Barcelona*, Barcelona, Emporium, 1935; *La veritat del 6 d’octubre*, Barcelona, Impremta Clarasó, 1936.

Villalaín, que han dut a terme treballs sobre el sufragi femení, encara avui la majoria d'investigacions són fetes per historiadores com ara Susanna Tavera, Mary Nash, Rosa María Capel, Inmaculada Blasco, Concha Faoaga, Jacqueline Westwater, Maria Dolors Ivern, Pilar Folguera i Pilar García.

L'arribada de la Segona República va suposar que les dones poguessin exercir el seu dret. El Govern republicà va fer possible un dret que, en part, ja existia durant la dictadura però que mai no s'havia fet efectiu. Durant el Directori Militar es va fer un Reial decret, firmat per Miguel Primo de Ribera Orbaneja (1870-1930) i pel rei Alfons XIII (1886-1953), que concedia el vot polític a la dona. Però l'edicte tenia restriccions com ara que el sufragi no era universal, ja que només permetia votar a la dona soltera i viuda; mentre que a la casada, tret d'alguns casos, no se li permetia exercir el vot. Un altre exemple n'era l'Assemblea Nacional Consultiva, la qual, tot i el caràcter consultiu, estava representada per tretze dones.

L'aprovació de la Constitució espanyola el 9 de desembre de 1931 va permetre que els homes i les dones de més de 23 anys poguessin votar. Un vot que hauria d'haver estat una realitat per a les dones catalanes en les eleccions al Parlament de Catalunya del 20 de novembre de 1932, però que no va ser així a causa del temor polític del Govern català, encapçalat pel president de la Generalitat Francesc Macià i Llussà (1859-1933), de perdre aquests comicis. Un temor que provenia de la coneixença del fet que, en altres països on ja havien concedit el vot a les dones, s'havia experimentat un important augment del vot conservador.

El president va fonamentar la seva negativa en el compliment d'una sèrie de terminis entre l'aprovació de la Constitució i la realització d'eleccions generals de l'any següent, i, sobretot, en el fet que no existia un cens femení actualitzat. Malgrat la realització d'una llista femenina per part de la Lliga, la concessió del sufragi femení va quedar posposada per als comicis generals de 1933. En aquesta ocasió tant la victòria nacional com l'estatal va ser per a les formacions de centre-dreta. La inesperada derrota dels partits d'esquerres va significar l'obertura de la "caixa dels trons" i la indiscriminada culpabilització de la figura femenina com a responsable d'aquells mals resultats electorals de l'esquerra. Una falsa acusació que ha estat desmitificada pels estudis de la historiadora Mercè Vilanova, en què ha exposat que el factor més rellevant va ser l'elevat analfabetisme existent entre les classes menys afavorides.⁷

---

⁷ M. VILANOVA, *Les majories invisibles. Explotació fabril, revolució i repressió*. 26

La recuperació electoral de l'esquerra en les eleccions municipals del 14 de gener de 1934 va apaivagar totes les acusacions que s'havien fet mesos enrere; a partir d'aquell moment les dones van obtenir la seva "innocència" electoral de manera fulgurant. Uns resultats que confirmen que, realment, la derrota de les forces d'esquerres residia en altres factors i no pas en el vot de la dona.

Un altre tema de molta rellevància política i social durant tot el govern republicà fou la Llei de contractes de conreu. Respecte a aquesta qüestió, cal destacar els treballs dels historiadors Joaquim de Camps, Jordi Planas, Francesc Bonamusa, Albert Balcells, Antoni Gavaldà i Jordi Pomés, els quals han estudiat aquest problema que tants debats i enfrontaments va suscitar entre el Govern català i l'espanyol al llarg del 1934. Els personatges polítics implicats en aquest afer són nombrosos, però n'hi ha un que ha quedat força oblidat i que va tenir un paper molt rellevant en tot el conflicte: l'industrial sabadellenc Josep Cirera i Voltà (1891-1950).

Aquest polític va arribar a la presidència, de manera força conspiradora, de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI) l'any 1934 representant els interessos patronals de la Lliga Catalana. La seva lluita contra la Llei de contractes, juntament amb el poc suport de la seva formació política poc abans de la resolució del conflicte agrari, va comportar que Cirera i Voltà abandonés la Lliga i passés a dirigir les files de la filial de la CEDA a Catalunya: l'Acció Popular Catalana. A partir d'aquí va iniciar una peculiar croada, sempre amb el suport del líder de la CEDA José María Gil-Robles Quiñones (1898-1980), contra la mencionada Llei i el president de la Generalitat Lluís Companys i Jover (1882-1940). La Llei de contractes va ser finalment aprovada però no va prosperar a causa dels fets del 6 d'octubre. Tanmateix, Cirera i Voltà va seguir al capdavant de l'IACSI fins poc abans de la guerra, moment en què es va veure obligat a refugiar-se i, posteriorment, a exiliar-se.

L'últim aspecte que he tractat en el primer període ha estat la relació politicoeclesiàstica entre mossèn Lluís Carreras i Mas (1884-1955) i la

---

entrevistes, Barcelona, Icaria, 1995, pàg. 16-26; «La elección legislativa del 19 de noviembre de 1933 en Cataluña y la tergiversación historiográfica del voto de la mujer», a DIVERSOS AUTORS, *Haciendo Historia: Homenaje al Profesor Carlos Seco*, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1989, pàg. 529-536.

Lliga Catalana local. Malgrat la negativa inicial de la formació nacionalista a manifestar-se com a catòlica, tot i que molts dels seus membres n'eren practicants, la realitat és que aquesta va estar estretament lligada a l'Església catòlica; una relació que amb el pas del temps i els diferents esdeveniments, com ara el laïcisme de l'Estat, s'anà consolidant cada cop més. Un suport mutu que es va corroborar amb els articles de Carreras en què demanava el vot per a la Lliga i els manifestos dels lligaires que defensaven els interessos eclesiàstics. Tot i que aquesta aliança, no escrita però evident, assegurava un bon grapat de vots per a la Lliga, això no fou del tot suficient per obtenir la victòria en algun dels comicis.

El segon gran apartat de l'estudi és el període de la Guerra Civil. L'esclat del conflicte bèl·lic va posar, com a molta altra gent, als exlligaires en una cruïlla: donar suport o no als militars revoltats. A partir d'aquest moment són diversos els elements que influenciaren cadascun dels membres de la desapareguda Lliga a l'hora de triar el seu destí i el suport vers un bàndol o l'altre. No és la meua finalitat justificar l'opció presa per alguns exlligaires, crec que tampoc és la funció de l'historiador, però sí que cal tenir en compte una sèrie de factors que afectaren directament la seva decisió final.

El resultat del desgavell polític es va traduir, entre altres aspectes, en l'esgarriosa xifra de 8.352 víctimes durant tota la guerra. Tal com van analitzar els historiadors Josep M. Solé i Sabaté i Joan Villarroya, el sector social més castigat fou l'eclesiàstic, amb 2.437 víctimes.⁸ En el cas de la Lliga, els autors esmentats van comptabilitzar 383 lligaires assassinats a tot Catalunya, encara que podrien ser més. Com era previsible, la Lliga Catalana de Sabadell també va patir el desgavell polític, amb el saqueig i l'ocupació de la seva seu per la Unión General de Trabajadores i les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya; i, sobretot, per la mort de vuit dels seus membres.

Cal, però, afegir que no tots els exmembres de la Lliga local van ser assassinats o es van exiliar; també n'hi hagué que restaren amagats a la ciutat sense que els succeís res tràgic. Davant d'aquesta dramàtica situació, força gent que havia format part de la Lliga o d'alguna formació política conservadora va veure's obligada a fugir per poder salvar la vida. La mort

---

⁸ J. M. SOLÉ I SABATÉ i J. VILLARROYA, *La repressió a la rera guarda de Catalunya (1936-1939)*, vol. I, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, pàg. 450 i 458.

de tants éssers estimats o coneguts va colpir directament la gran majoria dels antics lligaires de Catalunya, fet que hauria d'influenciar clarament el suport cap al bàndol nacional. A més a més, molts van veure com les seves cases i propietats eren destruïdes o col·lectivitzades a favor del bàndol republicà, amb la incertesa de si algun dia podrien tornar-les a recuperar.

L'èxode comprès entre 1936 i 1938 encara avui és força desconegut, tot i que hi ha hagut diferents historiadors que han teoritzat sobre el nombre d'exiliats que es van veure obligats a marxar de Catalunya. La utilització de les memòries d'exiliats ha estat una font molt rellevant per conèixer la situació de totes aquestes persones, però tot i així encara resten moltes incògnites sobre les seves condicions de vida.⁹

També hi ha hagut diversos historiadors, com ara Borja de Riquer, Josep Massot i Albert Manent, que han dut a terme treballs enfocats a la fugida i l'esdevenidor dels principals organitzadors de la desapareguda Lliga Catalana o d'altres forces polítiques conservadores durant el transcurs de la guerra.¹⁰ Tanmateix, no ha estat fins als darrers anys que l'historiador Rubèn Doll-Petit ha dut a terme diferents estudis sobre els catalans exiliats a Gènova.¹¹

---

⁹ Vegeu: F. CAMBÓ, *Dietari (1936-1940)*, vol. II, Barcelona, Alpha, 1982; R. D'ABADAL (a cura de F. VILANOVA), *Dietari de guerra, exili i retorn (1936-1940)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001; G. BULBENA, *Barcelona, trossos de vida, records d'ahir*, Barcelona, Pòrtic, 1976; J. M. DE NADAL, *Seis años con don Francisco Cambó. 1930-1936*, Barcelona, Alpha, 1957; M. MORETA, *Memòries d'un catalanista*, Lleida, Pagès editors, 2001.

¹⁰ Vegeu el ja esmentat: B. DE RIQUER, *L'últim Cambó (1936-1947)*, *op. cit.*; «Escrits de conveniència. Com Francesc Cambó modificà la seva visió de l'adveniment de la República i la Guerra Civil», a *Afers*, núm. 53-54, 2006, pàg. 229-244; «Un document excepcional: la declaració...», *art. cit.*, pàg. 497-516. J. MASSOT, *De la guerra i de l'exili. Mallorca, Montserrat, França, Mèxic (1936-1975)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000; *Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992; *Tres escriptors davant la Guerra Civil. Georges Bernanos, Joan Estelrich, Llorenç Vilallonga*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998. Aquest autor va publicar una sèrie d'estudis a la revista *Serra d'Or* que estan recollits a A. MANENT, *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, pàg. 43-72.

¹¹ RUBÈN DOLL-PETIT, *Els «catalans de Gènova»: història de l'èxode i l'adhesió d'una classe dirigent en temps de guerra*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

En certes ocasions s'ha tendit a creure que aquest exili tan sols va consistir en la fugida d'una sèrie de membres de la classe benestant catalana, els quals no van tenir cap mena d'inconvenient a l'hora de subsistir durant la guerra. Al contrari del que es pot pensar, la situació personal durant l'exili d'alguns dels màxims dirigents de la formació i en especial de les bases del partit, al marge que fossin més o menys adinerats, no fou gens acomodada. Molts d'ells, malgrat disposar de grans sumes de diners, no van poder retirar el seu capital econòmic dels bancs i domicilis particulars a causa de les restriccions o perquè alguns membres de la CNT-FAI els buscaven.

L'obligada marxa del país amb la incertesa de saber si algun dia podrien retornar, la manca de notícies i la pèrdua de les seves propietats econòmiques i materials van proporcionar més motius perquè un nombre elevat d'antics lligaires no tinguessin cap mena de recança a donar el seu suport, ja fos econòmic o personal, als revoltats.

Les primeres investigacions sobre la participació dels antics membres de la Lliga en el bàndol nacional les van dur a terme Borja de Riquer i Enric Ucelay-Da Cal amb l'elaboració, al final dels anys setanta, de sengles articles sobre els catalans que s'instal·laren a Burgos i l'activitat d'aquests durant el conflicte bèl·lic, respectivament.¹²

El ja esmentat periodista Modest Sabaté explica que entre el final d'agost i l'inici de setembre de 1936 uns emissaris del general Franco es van reunir amb Francesc Cambó i Batlle (1876-1947) i una sèrie de prohoms de la Lliga en un hotel de Gènova per mirar d'obtenir el suport econòmic del líder catalanista.¹³ Malgrat l'aparent negativa inicial, Riquer ha documentat que l'agost de 1936 Cambó ja havia lliurat un xec per valor de 10.000 lliures esterlines a l'ambaixador de l'Espanya nacional a París,

---

¹² B. DE RIQUER, «Els catalans de Burgos», a *Arreu*, núm. 5, 22-28 de novembre de 1976, pàg. 42-46. Una versió revisada: «Els catalans de Burgos», a *Serra d'Or*, núm. 439-440, juliol-agost de 1996, pàg. 17-20. E. UCELAY-DA CAL, «La veritat de "Ràdio Veritat"», a *Arreu*, núm. 5, 22-28 de novembre de 1976, pàg. 46-47. Anys més tard, Ucelay-Da Cal va publicar un estudi sobre l'exili de Cambó a Buenos Aires: «La dimensión desconocida: Cambó en Buenos Aires, entre Franco y Perón, 1941-1946», a *Historia Social*, núm. 48, 2004, pàg. 87-109.

¹³ M. SABATÉ, «El "no" d'en Cambó, a Gènova, l'any 1936», a *L'Avenç*, núm. 39, juny de 1981, pàg. 15.

José Quiñones de León, sense demanar res a canvi. A més, el 22 d'octubre de 1936, el mateix Cambó, juntament amb 128 catalans més, la majoria exlligaires, van signar un document d'adhesió al bàndol nacional.¹⁴ Cambó no es va desdir mai de la seva actitud i va seguir creient que la victòria dels revoltats seria més beneficiosa per a tothom que no pas si guanyava el bàndol republicà.¹⁵

L'aportació de Francesc Cambó no es limità a aquesta acció sinó que també va dur a terme una xarxa d'espionatge antirepublicà, coneguda amb el nom de Servicio de Información de la Frontera Nordeste de España (SIFNE), i la creació de *Ràdio Veritat*, un programa diari vespertí on es llegien notes de premsa. A més d'aquest entramat, també va crear una sèrie d'oficines de propaganda i premsa per tot Europa per recollir i difondre el màxim d'informació possible a favor del bàndol revoltat. Uns departaments en què participaren els sabadellencs Joan Llonch i Joan Costa i Deu (1883-1938), el primer a París i el segon a Gènova.

Les cartes de Joan Llonch al seu pare i als "homes de confiança" de l'empresa familiar són una mostra que els exmembres de base de la Lliga no passaven per una òptima situació vital, a causa de la manca de solvència econòmica. La finalitat de l'Oficina de París, dirigida per Llonch, consistí en la recollida selectiva d'informació per poder dur a terme una sèrie de publicacions favorables al bàndol nacional com la revista *Occident*, traduïda a nombrosos idiomes i distribuïda a diversos països.

Pel que fa a Joan Costa, l'epistolari mantingut amb el mossèn gironí Camil Geis i Parragueras (1902-1986) és una mostra excel·lent de les diferents tasques que realitzava a les oficines. La principal era la recollida de dades sobre les víctimes de la Guerra Civil causades pel bàndol republicà. L'any 1937 va editar una sèrie de publicacions propagandístiques a favor del bàndol nacional, com la que dugué a terme amb el periodista lligaire Joan Baptista Solervicens i Melià (1904-1961), sota el pseudònim de Giovanni Meliani, amb el llibret *Barcelona sotto l'incubo del terrore rosso*.¹⁶ L'altre escrit és l'opuscle que duia per nom *Cento martiri della*

---

¹⁴ B. DE RIQUER, «Un document excepcional: la declaració...», *art. cit.*, pàg. 497-516.

¹⁵ B. DE RIQUER, «*Francesc Cambó i la guerra civil...*», *art. cit.*, pàg. 428.

¹⁶ Giovanni Meliani era el pseudònim de Joan B. Solervicens; el *Meliani* provenia del segon cognom de Solervicens.

Rivoluzione del 1936 nella Catalogna, en què feia un repàs de l'anticlericalisme produït des de l'inici del segle XX.

La presència de catalans a l'estranger va minvar de manera força notable a partir de 1938, ja que des de Salamanca i Burgos es reclamava als exiliats que retornessin als seus llocs d'origen. Per a Costa i Deu això no va ser possible, ja que va morir el 23 de febrer d'aquell mateix any.

L'esmentat manifest d'adhesió dels caps visibles de la Lliga només fou positiu per alleugerir les crítiques inicials, però poc més, ja que la majoria dels seus militants no havien mostrat interès per tornar a l'Espanya nacional. La minsa participació directa de la base política dels lligaires al bàndol nacional suposà que no fossin ben rebuts a la zona franquista durant el conflicte bèl·lic. Cal tenir present que els antics membres de la Lliga no havien donat suport a l'aixecament militar, i que molts havien arribat a la zona nacional perquè eren perseguïts i no pas per la seva convicció política. Això feia que els revoltats consideressin els membres de la desapareguda Lliga com una gent que s'havia adherit tard i de manera interessada a la "causa".¹⁷

La tornada dels exlligaires es va convertir, altre cop, en una nova disjuntiva política i personal: donar suport a la nova política del règim o abandonar-la definitivament. Davant la nova situació política del moment hi hagué un important nombre d'exlligaires que acceptaren formar part de l'entramat polític a nivell local. Pel que fa a aquesta actitud, Borja de Riquer, Carme Molinero, Martí Marín, Francesc Vilanova, Teresa Climent i Carles Viver Pi-Sunyer n'han donat el seu parer.¹⁸

---

¹⁷ B. DE RIQUER, *L'últim Cambó...*, op. cit., pàg. 157.

¹⁸ B. DE RIQUER, «1939: La "conveniència pràctica" de la burgesia catalana», a M. RISQUES, F. VILANOVA i R. VINYES, 1939. *Barcelona Any Zero*, Barcelona, Proa i Museu d'Història de la Ciutat, 1999, pàg. 63-72; «Rebuig, passivitat i suport. Actituds polítiques catalanes davant el primer franquisme (1939-1950)», a DIVERSOS AUTORS, *Franquisme. Sobre resistència i consens a Catalunya (1938-1959)*, Barcelona, Crítica, 1990, pàg. 179-193. C. MOLINERO, «Les actituds polítiques a Catalunya durant el primer franquisme», a *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XII, 2001, pàg. 97-105. M. MARÍN, «FET y de las JONS a Sabadell, 1939-1945: Els primers temps», a *L'Avenç*, núm. 157, març de 1992, pàg. 32-39. T. CLIMENT i C. VIVER PI-SUNYER, «El personal polític de la Província de Barcelona de 1939 a 1959», a *Perspectiva Social*, núm. 13, gener-juny 1979, pàg. 7-19. Respecte a Francesc Vilanova, vegeu els treballs ja esmentats d'aquest autor al llarg d'aquest escrit.

En el cas sabadellenc, el primer consistori municipal va tenir quatre exmembres de la Lliga, tot i que cap d'ells no havia tingut mai cap mena de responsabilitat en el partit. Però també hi hagué dos exlligaires amb responsabilitats en el partit que entraren a formar part del consistori municipal fent tasques a la secretaria de l'Ajuntament i a la justícia municipal.

Al marge d'aquesta posició tan evident, també hi hagué antics lligaires que possiblement donaren suport al règim, però per motius ben diferents. Hom pensa que això ens obliga a fer un estudi minuciós de la situació personal de cada individu per entendre les veritables raons del seu suport. Molta gent, involucrada o no en la desapareguda Lliga, va veure en la victòria del bàndol nacional l'única solució per a la recuperació de les seves empreses, l'estatus social i les condicions laborals; per poder tornar a les seves llars i, sobretot, per al restabliment de la pau. Per tant, igual que és lícit pensar que en ocasions van prioritzar les qüestions purament ideològiques per sobre de les personals, també és del tot factible creure que hi hagué casos en què van prevaler els interessos particulars per sobre de les raons ideològiques.

El 1943 els antics membres de la Lliga van dur a terme les primeres temptatives, juntament amb Gil-Robles i altres membres afins a aquest, perquè l'infant d'Espanya i comte de Barcelona Joan de Borbó Battemberg (1913-1993) pogués ocupar el tron per poder fer un canvi polític al país, cosa que evidentment mai es va aconseguir.

Els intents per fer ressorgir la Lliga Catalana van ser diversos, com ara la idea fallida de formar part dels ajuntaments a partir de les eleccions a consellers municipals de l'any 1948. La mort del dictador i l'entrada de la democràcia van permetre la creació de diversos partits polítics de caire catalanista com la Lliga de Catalunya-Partit Liberal Català i la societat d'estudis Club Catalònia.

El primer partit era un intent de ressuscitar la mítica formació i estava format per una nova classe benestant sorgida del negoci immobiliari. Mentre que el segon estava força relacionat amb el règim franquista i més enfocat a l'àmbit econòmic que no pas al polític. Cap de les dues formacions polítiques va sortir airosa de la seva comesa, fet que va obligar alguns dels seus membres a marxar a altres formacions polítiques.

En definitiva, els constants intents dels exlligaires de trobar un espai polític propi i la "suposada tranquil·litat" que assoliren amb l'arribada del

franquisme realment van comportar un preu massa elevat per al país i per a ells, com posen de manifest les nul·les possibilitats de participació dins el marc polític estatal, la desorientació produïda per l'intencionat aïllament polític per part del règim i, sobretot, l'abolició de tot allò que tingués relació amb Catalunya i que tant havia defensat la Lliga Regionalista des del 1901.